

Mgr inż. Anetta Waśniewska

Instytut Ekonomiczny

Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu

Województwo warmińsko-mazurskie na tle regionów sąsiadujących – wybrane zagadnienia

WPROWADZENIE

Województwo warmińsko-mazurskie leży w północno-wschodniej części Polski. Od północy graniczy z obwodem kaliningradzkim, od wschodu z województwem podlaskim, od południa z województwami: mazowieckim i kujawsko-pomorskim oraz od zachodu z województwem pomorskim. Pod względem powierzchni znajduje się na czwartym miejscu w kraju (24 203 km²).

Z uwagi na swe walory przyrodnicze, jakość środowiska naturalnego często region Warmii i Mazur określany jest mianem „zielonych płuc” Polski. Wynika to między innymi z niskiego poziomu uprzemysłowienia województwa, które nastawione jest przede wszystkim na produkcję rolną i leśną. Przemysł zlokalizowany jest głównie w Olsztynie i Elblągu – dwóch największych miastach regionu.

Sytuacja województwa warmińsko-mazurskiego zostanie przedstawiona na podstawie wybranych wielkości, a przede wszystkim sytuacji demograficznej i ekonomicznej ludności zamieszkującej region Warmii i Mazur w odniesieniu do województw sąsiadujących. Do potrzeb referatu uwzględniono dane za okres od 1999 roku do 2003 roku.

REGION

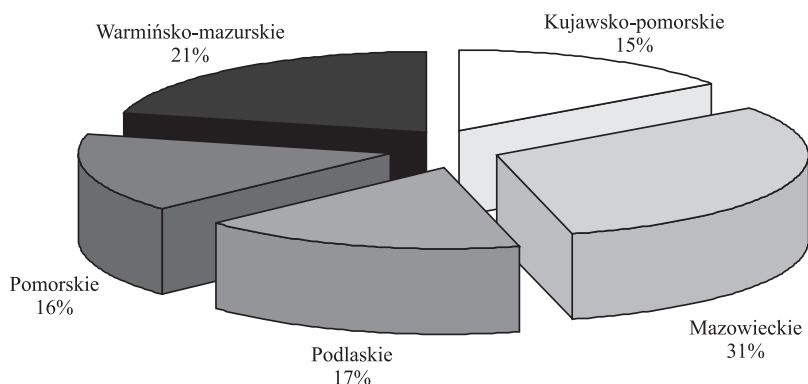
Podstawowymi składnikami budującymi region są: terytorium regionu oraz zbiorowość ludzi zamieszkująca dany obszar. Możemy mówić o regionie na przykład w ujęciu terytorialnym i formalnym.

Za Chojnickim terytorium regionu stanowi wyodrębniony obszar powierzchni ziemi wraz z jej zasobami, tj.: zawartością materialną, naturalną i sztuczną, podlegającą kontroli zamieszkujących go ludzi poprzez instytucje regionalne kształtowane historycznie¹.

¹ Z. Chojnicki, *Region jako terytorialny system społeczny*, [w:] *Problematyka przestrzeni europejskiej*, A. Kukliński (red.), Euroreg, Warszawa 1997, s. 269.

Województwo warmińsko-mazurskie, jak i pozostałe województwa tworzą regiony formalne, czyli stanowią one administracyjną część składową państwa i nie implikują zagadnień politycznych². Powstały na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa³.

Region Warmii i Mazur wraz z województwami sąsiadującymi zajmuje obszar 116 244 km², co daje 37,2% ogółu powierzchni kraju. Największe pod względem obszaru (z analizowanych regionów) jest województwo mazowieckie (35 598 km²), a najmniejsze to kujawsko-pomorskie, które zajmuje połowę powierzchni województwa mazowieckiego (17 970 km²). Należy podkreślić, iż województwo warmińsko-mazurskie jest jedynym regionem w Polsce graniczącym z Rosją. Proporcję powierzchni przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1. Powierzchnia analizowanych województw w układzie procentowym.

Źródło: dane GUS dla wybranych województw.

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Zbiorowość ludzi, jako podstawowy składnik konstruujący region występuje w trzech wymiarach⁴:

- demograficznym – ludność regionu stanowi dynamiczną populację. Jej struktura demograficzna, ruch naturalny i wędrowny (...) są głównymi czynnikami kształtowania się i rozwoju regionu;

² W. Żelazny, *Modele integracji europejskiej: nawigacja między Europą państw, a Europą regionów*, [w:] *Jaka Europa? Regionalizacja a integracja*, P. Buczkowski, K. Bondyra, P. Śliwa (red.), Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań 1998, s. 36.

³ Dz.U. z 1998 roku, Nr 96, poz. 603.

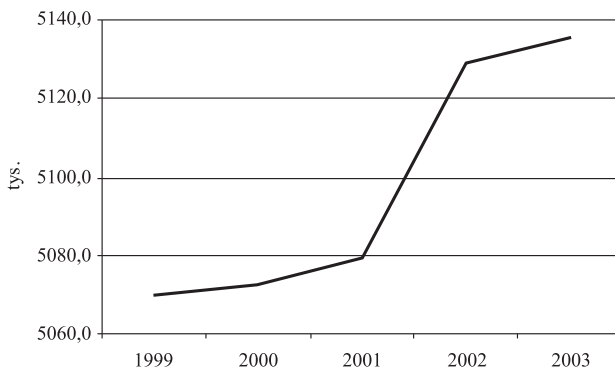
⁴ Z. Chojnicki, *Region...*, wyd. cyt., s. 268.

- ekologicznym – zbiorowość ludzi jest składnikiem systemu ekologicznego regionu złożonego z ludzi oraz otaczającego ją środowiska;
- społecznym – zbiorowość ludzką regionu określa jej aktywność i działalność.

Województwo warmińsko-mazurskie w 1999 roku zamieszkiwało 1465,6 tys. ludności. Liczba ludności systematycznie wzrastała do 2001 roku, aby osiągnąć poziom 1469,3 tys. Od 2002 roku notuje się spadek liczby mieszkańców.

Podobna tendencja spadkowa widoczna jest dla województw kujawsko-pomorskiego i pomorskiego, gdzie liczba ludności wzrastała do 2001 roku osiągając odpowiednio wartość 2101,7 tys. i 2204,4 tys. (w 1999 r. odpowiednio 2100,8 tys. i 2192,3 tys.), aby w 2003 roku uzyskać poziom 2068,1 tys. oraz 2188,9 tys. Również tendencję spadkową widać w województwie podlaskim. Tu udział ludności spadał systematycznie od 1999 roku do 2003 roku, przyjmując odpowiednio wielkości 1222,7 tys. i 1205,1 tys.

Inna sytuacja miała miejsce w województwie mazowieckim, w którym udział ludności wzrastał w analizowanym okresie, co przedstawiono na wykresie 2. Czynniki wpływającymi na wzrost liczby ludności między innymi były: migracje ludności, np. w poszukiwaniu pracy, oraz spadek umieralności ludności, któremu towarzyszy spadek natężeń urodzeń oraz wydłużanie się długości trwania życia ludzkiego⁵.

Wykres 2. Liczba ludności w województwie mazowieckim w latach 1999–2003.

Źródło: dane GUS za lata 1999–2003 dla województwa mazowieckiego.

Z liczbą ludności powiązane jest również jej rozmieszczenie. Najwięcej osób na kilometr kwadratowy w 1999 roku przypadło w województwach: mazowieckim, pomorskim i kujawsko-pomorskim, odpowiednio: 142,4; 119,8 i 116,9. Województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie charakteryzowały się jedną z najniższych w Polsce gęstości zaludnienia na kilometr kwadratowy wynoszący 60,6 osoby.

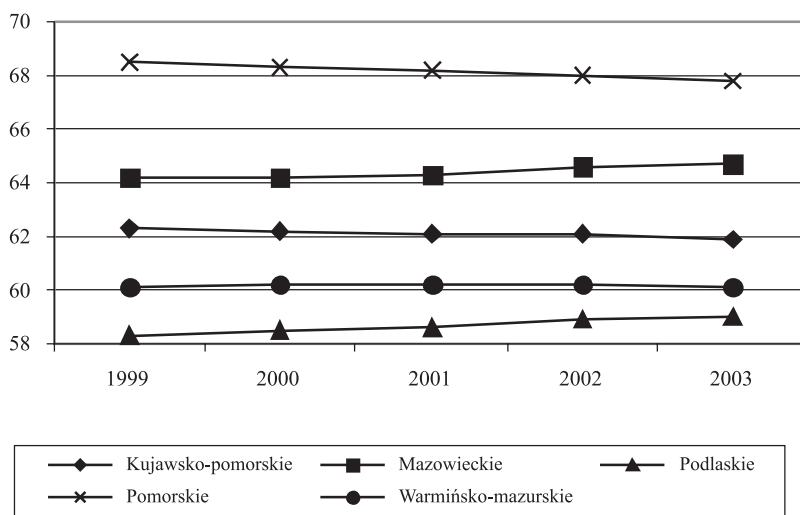
⁵ J. Z. Holzer, *Demografia*, PWE, Warszawa 1994, s. 48, 114.

W związku ze zmianami w liczbie ludności ogółem w latach 1999–2003 również jej liczba przypadająca na kilometr kwadratowy ulegała zmianie. Zgodnie z tendencją wzrostową, w województwie mazowieckim liczba osób przypadająca na kilometr kwadratowy wzrosła o 2,1 osoby. W pozostałych województwach wielkość ta wykazywała tendencję spadkową.

Udział ludności zamieszkującej miasta do ogółu ludności w województwie można powiązać z uprzemysłowieniem regionu. W wielu wypadkach to ośrodki miejskie stanowią „centra” przemysłowe, wokół których skupia się ludność.

Najwyższy odsetek ludności zamieszkującej miasta występuje w województwie pomorskim. Tutaj ludność skupiona jest przede wszystkim w Trójmieście. Również wysoki udział ludności zamieszkującej miasta występuje w województwie mazowieckim. Centrum skupiającym ludność jest miasto stołeczne oraz miasta satelitarne.

O wiele niższym udziałem procentowym ludności miejskiej mogą się pochwalić województwa: podlaskie i warmińsko-mazurskie (wykres 3). Należą one do regionów „kumulujących” na swoim terenie zespół zjawisk negatywnych, takich jak mała wydajność pracy, niskie kwalifikacje siły roboczej, słabo rozwinięte szkolnictwo i system kształcenia zawodowego, niedorozwój infrastruktury i brak kapitałów, słaba gęstość zaludnienia⁶.

Wykres 3. Procentowy udział liczby ludności w miastach do ludności ogółem w latach 1999–2003.

Źródło: dane GUS za lata 1999–2003 dla wybranych województw.

⁶ I. Pietrzyk, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2004, s. 69.

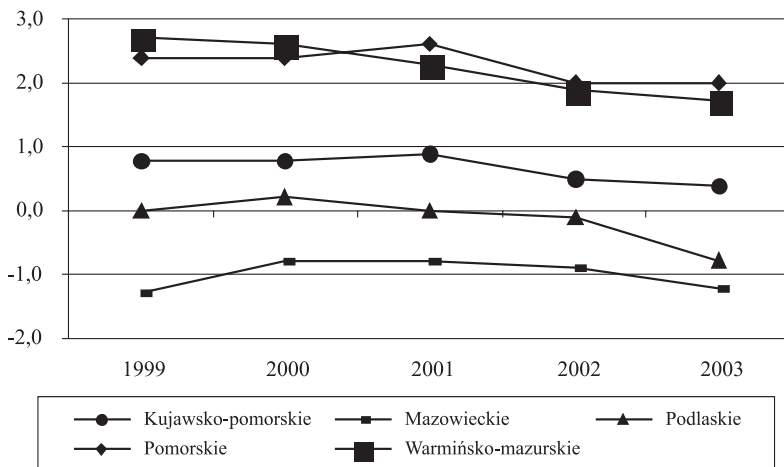
Również o sytuacji demograficznej na danym obszarze mówi współczynnik przyrostu naturalnego i współczynnik dynamiki demograficznej.

Współczynnik przyrostu naturalnego wyraża różnicę między liczbą narodzin a liczbą zgonów w danym roku do średniej liczby ludności zamieszkującej dany obszar.

Wielkość ujemną współczynnika przyrostu naturalnego w latach 1999–2003 wykazywało tylko województwo mazowieckie, czyli liczba urodzeń nie rekompensowała rocznej liczby zgonów, a nawet była niższa. Również niekorzystną sytuację pod tym względem wykazuje województwo podlaskie, gdzie przyrost naturalny w 1999 roku i 2001 roku był na poziomie wynoszącym zero, aby wzrosnąć tylko dla roku 2000 i osiągnąć poziom 0,2 na 1000 ludności. Od 2002 roku przyrost naturalny na Podlasiu przyjmuje wartości ujemne.

W województwie kujawsko-pomorskim wielkość współczynnika przyrostu naturalnego nadal utrzymuje się na poziomie dodatnim, jednak w analizowanym okresie dąży do zera.

Korzystna sytuacja utrzymuje się dla województw pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Przyrost naturalny na 1000 ludności został zaprezentowany dla omawianych województw na wykresie 4.

Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w latach 1999–2003.

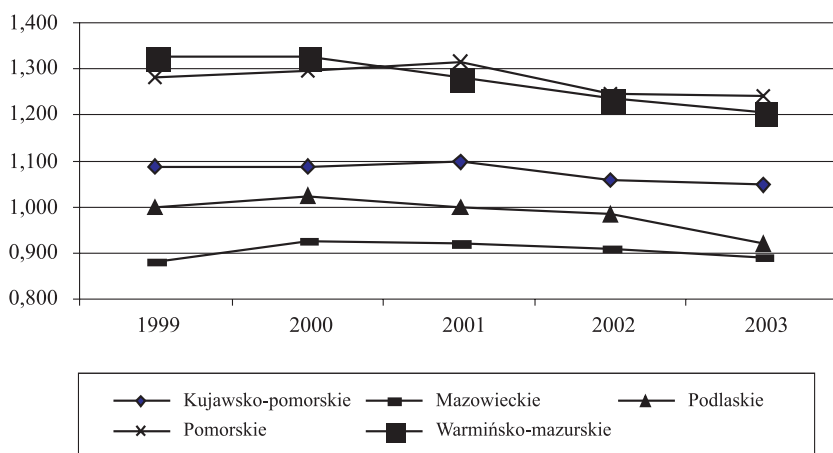
Źródło: dane GUS za lata 1999–2003 dla wybranych województw.

Współczynnik dynamiki demograficznej wyraża stosunek liczby urodzeń do liczby zgonów w badanym roku. Dzięki współczynniki dynamiki demograficznej można określić, czy w danym regionie występuje przyrost ludności (jego wartość jest powyżej jedności), czy może spadek spowodowany wzrostem umieralności (np. ludność w podeszłym wieku) oraz niskim poziomem urodzeń (wartość

poniżej jedności). Współczynnik może również przyjąć wartość jedności, co oznacza, że liczba narodzin rekompensuje liczbę zgonów (wielkości te się znoszą).

W okresie od 1999 do 2003 roku województwa: kujawsko-pomorskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie charakteryzowały się współczynnikiem dynamiki demograficznej powyżej jedności. Świadczy to, że ludność tych województw wzrasta lecz z różną dynamiką, mimo że ich liczba ludności ogółem wykazywała tendencję spadkową. Można wysnuć wniosek, że część ludności urodzona na tym terenie opuściła region. Stymulatorem migracji wewnętrznych są zmiany na rynku pracy, a przede wszystkim tworzenie nowych miejsc pracy, ponadto kształcenie się czy podnoszenie kwalifikacji zawodowych, a także tworzenie rodzin⁷.

Odwrotna sytuacja miała miejsce w województwie mazowieckim, gdzie udział ludności systematycznie wzrastał. W tym wypadku liczba narodzin była mniejsza od liczby zgonów, ale z nadwyżką rekompensował tę sytuację napływ ludności.

Wykres 5. Współczynnik dynamiki demograficznej w latach 1999–2003.

Źródło: dane GUS za lata 1990–2003.

SYTUACJA NA RYNKU PRACY

Warmia i Mazury należą do tzw. regionów depresji, które obejmują obszary z wysoką stopą bezrobocia i zastojem inwestycyjnym. Patologie te są wyrazem i skutkiem głębokiego kryzysu istniejących struktur generowanych przez różne

⁷ J. Stańczak, D. Szałtys, *Rozwój demograficzny Polski do 2003 roku*, „Wiadomości Statystyczne” Nr 4, GUS, Warszawa 2004, s. 23.

czynniki nieprzystosowań do warunków gospodarki rynkowej. Województwa położone na północy kraju od Suwałk po aglomerację szczecińską charakteryzuje wysoki wskaźnik bezrobocia postpegeerowskiego⁸, co wyraźnie jest widoczne w województwie warmińsko-mazurskim. Jako przykład można podać powiat bartoszycki, w którym od lat notowana jest jedna z najwyższych stóp bezrobocia w Polsce. Okolice Bartoszyca nazywane są powszechnie „Bieszczadami Północy” – gdyż stanowią jedne z najbiedniejszych rejonów kraju. Główną przyczyną problemów na rynku pracy w województwie warmińsko-mazurskim jest spadek po PRL w postaci upadłych PGR. Było ich tutaj wyjątkowo dużo i grupa bezrobotnych jest tu najliczniejsza⁹.

W latach 1999–2003 systematycznie wzrasta we wszystkich analizowanych województwach stopa bezrobocia. Najwyższą stopą bezrobocia rejestrowanego dla wszystkich województw w kraju charakteryzuje się województwo warmińsko-mazurskie. Stopa bezrobocia w tym czasie wzrosła, uzyskując w 2003 roku wartość 30,3%, wyższą o 7,9% od sytuacji z 1999 roku. Równie wysoki wzrost bezrobocia odnotowano dla województwa kujawsko-pomorskiego – w 2003 roku stopa bezrobocia wyniosła 24,6% (wzrost o 7,7% w porównaniu do 1999 roku). Jednak najwyższy wzrost bezrobocia odnotowano w województwie pomorskim, gdzie stopa bezrobocia w 1999 roku wynosiła 13,8%, aby w 2003 roku wynieść 22,4% (wzrost o 8,6%).

Najwolniej stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła w województwach mazowieckim i podlaskim, gdzie odpowiednio w 1999 roku wynosiła: 9,5% i 12,5%, aby osiągnąć w 2003 roku odpowiednio poziom 15,4% i 16,9% przy stopie bezrobocia dla Polski wynoszącej 20%.

Odbudowa czy też pobudzenie gospodarki regionów z wysokim udziałem bezrobotnych powinna obejmować działania odnoszące się do¹⁰:

- ożywienia działalności gospodarczej w regionie, dokonania zmian struktury jakościowej siły roboczej,
- generowania rozwoju badań i technologii,
- rozwoju infrastruktury technicznej.

Infrastruktura techniczna, obejmująca system transportowy, system energetyczny oraz niektóre urządzenia gospodarki komunalnej, jest ważnym czynnikiem rozwoju przemysłu. Oznacza to, że różne elementy tej infrastruktury mogą

⁸ B. Winiarski, *Strategie podnoszenia konkurencyjności regionów*, [w:] *Polityka budowy regionu konkurencyjnego. Strategie – modele – postęp technologiczny*, M. Klamut (red.), Akademia Ekonomiczna, Wrocław 2000, s. 14.

⁹ G. Sygnowski, *Charakterystyka problemów regionu warmińsko-mazurskiego w kontekście integracji z Unią Europejską. Raport z badań sondażowych*, Demoskop, Warszawa 2000, s. 4.

¹⁰ M. Klamut, *Konwersja strukturalna depresyjnych regionów przemysłowych*, [w:] *Polityka budowy...*, wyd. cyt., s. 34.

być czynnikami stymulującymi bądź ograniczającymi rozwój przemysłu w poszczególnych regionach¹¹.

O sytuacji na rynku pracy może również świadczyć porównanie liczby pracujących z liczbą bezrobotnych w analizowanych województwach, gdzie najniższe zatrudnienie jest w województwie warmińsko-mazurskim, a najwyższe odnotowano dla województwa mazowieckiego. Zostało to przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1

Pracujący i bezrobotni zarejestrowani w tysiącach w latach 1999–2003

Wyszczególnienie	Lata	Kujawsko-pomorskie	Mazowieckie	Podlaskie	Pomorskie	Warmińsko-mazurskie
Pracujący (w tys.)	1999	800,2	2433,2	509,3	773,6	507,6
	2000	753,7	2407,6	495,4	763,4	473,1
	2001	732,6	2309,8	485,0	718,8	439,7
	2002	727,0	2312,2	483,5	708,7	435,4
	2003	720,4	2245,0	482,9	703,8	434,6
Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	1999	156,3	249,2	72,8	124,7	142,4
	2000	181,2	289,9	79,2	147,2	158,2
	2001	205,2	346,1	86,5	175,7	178,4
	2002	211,6	368,9	86,1	191,8	176,6
	2003	212,1	363,6	81,3	191,5	170,4

Źródło: dane GUS.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto świadczy również o zamożności mieszkańców danego regionu. W analizowanym okresie wartość ta wzrasta dla wszystkich regionów. Najwyższy wzrost wynagrodzenia zanotowano w województwie mazowieckim i wyniósł on 620,73 zł, natomiast najniższy wzrost wynagrodzeń brutto odnotowano dla województwa kujawsko-pomorskiego, co zostało przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w złotych w latach 1999–2003

Wyszczególnienie	Lata	Polska	Kujawsko-pomorskie	Mazowieckie	Podlaskie	Pomorskie	Warmińsko-mazurskie
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	1999	1697,12	1512,90	2201,77	1494,13	1604,38	1474,66
	2000	1893,74	1668,92	2469,59	1675,71	1826,36	1671,17
	2001	2045,11	1794,92	2681,85	1787,42	1990,66	1797,27
	2002	2097,83	1844,35	2701,94	1840,21	2033,37	1851,02
	2003	2185,02	1908,44	2822,50	1933,63	2121,60	1921,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS za lata 1999–2003.

¹¹ Z. Szymła, *Regionalne uwarunkowania rozwoju przemysłu*, Akademia Ekonomiczna, Kraków 1994, s. 111.

Należy zwrócić uwagę, że cztery z pięciu porównywanych województw wykazują przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej średniej wartości dla Polski. W województwie pomorskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej krajowej. Wartość znacznie wyższą od średniej krajowej wykazuje województwo mazowieckie.

PODSUMOWANIE

Na podstawie zaprezentowanych w referacie wielkości widać, że województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się niskim wskaźnikiem zaludnienia, niskim procentowym udziałem ludności zamieszkującej miasta i mimo korzystnego wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców liczba ludności regionu maleje. Przyczyną tej sytuacji jest przede wszystkim ucieczka z regionu osób młodych, które nie mogąc znaleźć pracy, pragnąc podnieść swoje wykształcenie i kwalifikacje zawodowe opuszczają Warmię i Mazury. Najczęściej przybywają na teren województwa mazowieckiego, dla którego obserwuje się wzrost liczby ludności nie spowodowany wzrostem liczby narodzin, lecz migracjami.

Atrakcyjnym regionem jest również Pomorze. Napływ ludności z Warmii i Mazur jest tu stosunkowo duży, a spowodowany jest przede wszystkim chęcią zdobycia pracy i wykształcenia, a przez to polepszenia sytuacji bytowej.

Obecnie region Warmii i Mazur atrakcyjny jest ze względów przyrodniczych, ale nie zachęca do inwestowania i pozostania w regionie ludzi młodych i wykształconych.

LITERATURA

- Chojnicki Z., *Region jako terytorialny system społeczny*, [w:] *Problematyka przestrzeni europejskiej*, A. Kukliński (red.), Euroreg, Warszawa 1997.
- Dz.U. z 1998 roku, Nr 96, poz. 603.
- Holzer J. Z., *Demografia*, PWE, Warszawa 1994.
- Klamut M., *Konwersja strukturalna depresyjnych regionów przemysłowych*, [w:] *Polityka budowy regionu konkurencyjnego. Strategie – modele – postęp technologiczny*, M. Klamut (red.), Akademia Ekonomiczna, Wrocław 2000.
- Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2004.
- Rocznik statystyczny województw 2000*, GUS, Warszawa 2000.
- Rocznik statystyczny województw 2001*, GUS, Warszawa 2001.
- Rocznik statystyczny województw 2002*, GUS, Warszawa 2002.
- Rocznik statystyczny województw 2003*, GUS, Warszawa 2003.
- Rocznik statystyczny województw 2004*, GUS, Warszawa 2004.

- Stańczak J., Szałtys D., *Rozwój demograficzny Polski do 2003 roku*, „Wiadomości Statystyczne” Nr 4, GUS, Warszawa 2004.
- Sygnowski G., *Charakterystyka problemów regionu warmińsko-mazurskiego w kontekście integracji z Unią Europejską. Raport z badań sondażowych*, Demoskop, Warszawa 2000.
- Szymła Z., *Regionalne uwarunkowania rozwoju przemysłu*, Akademia Ekonomiczna, Kraków 1994.
- Winiarski B., *Strategie podnoszenia konkurencyjności regionów*, [w:] *Polityka budowy regionu konkurencyjnego. Strategie – modele – postęp technologiczny*, M. Klamut (red.), Akademia Ekonomiczna, Wrocław 2000.
- Żelazny W., *Modele integracji europejskiej: nawigacja między Europą państw a Europą regionów*, [w:] *Jaka Europa? Regionalizacja a integracja*, P. Buczkowski, K. Bondyra, P. Śliwa (red.), Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań 1998.

Warmińsko-mazurskie Voivodeship Against a Background of Neighbouring Regions – Chosen Issues

Summary

The report presents some chosen aspects of demography and job market of warmińsko-mazurskie voivodeship in comparison with the situation in neighbouring regions. The most significant demographic dimensions taken into consideration are the following: the population, its density, the percentage of city dwellers, the birth-rate, and the factors of demographic dynamics. Job market has been according to the number of the employed and the unemployed, as well as rate of registered unemployment.